

Tijdelijke regels voor experimenten met nieuwe stembiljetten (Tijdelijke experimentenwet nieuwe stembiljetten)

VOORSTEL VAN WET

Wij Willem-Alexander, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, enz. enz. enz.

Allen, die deze zullen zien of horen lezen, saluut! doen te weten:

Alzo Wij in overweging genomen hebben, dat het ter bevordering van de uitvoerbaarheid van de stemopneming en het toegankelijker maken van het stemmen wenselijk is tijdelijke regels vast te stellen voor experimenten met nieuwe stembiljetten ten behoeve van het gebruik in het stemlokaal;

Zo is het, dat Wij, de Afdeling advisering van de Raad van State gehoord, en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

Artikel 1. Begripsbepaling

In deze wet en de daarop berustende bepalingen wordt verstaan onder:

Onze Minister: Onze Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

Artikel 2. Experiment

1. Onze Minister kan besluiten dat bij een verkiezing als bedoeld in de Kieswet of de Wet algemene regels herindeling een experiment plaatsvindt met als doel de invoering van een stembiljet ten behoeve van het gebruik in het stemlokaal dat:

a. een formaat heeft dat eenvoudiger te tellen is, ter bevordering van de uitvoerbaarheid van de stemopneming;

b. geschikt is voor gebruik van een hulpmiddel en het afbeelden van logo's van politieke groeperingen, ter bevordering van de toegankelijkheid van het stemmen.

2. Onze Minister kan, na instemming van de betrokken gemeenteraad, een gemeente aanwijzen waar wordt geëxperimenteerd.

Artikel 3. Afwijken van de Kieswet

1. De experimenten vinden voor zover mogelijk plaats overeenkomstig hetgeen bij en krachtens de Kieswet is bepaald.

2. Bij of krachtens algemene maatregel van bestuur worden nadere regels gesteld over de experimenten. Deze regels kunnen op het naastlagere niveau afwijken van het bepaalde bij of krachtens de volgende onderdelen:

a. de artikelen J 4, eerste en vijfde lid, J 6b, J 7, J 9, J 12, J 16, J 18 tot en met J 21, J 25 tot en met J 27, J 29, J 31, K 4, vierde lid, K 11, L 11, tweede lid en L 17 van de Kieswet, met betrekking tot de inrichting van het stemlokaal, het verloop van gecombineerde stemmingen, het ter kennis brengen van de kandidatenlijsten, de werkwijze en samenstelling van het stembureau, de vormgeving van de (vervangende) stempas, de kiezerspas en het volmachtbewijs, de vormgeving en beschikbaarstelling van stembiljetten en de wijze waarop de stem wordt uitgebracht;

b. de artikelen N 1 tot en met N 13, P 21, derde lid, en V 4, vierde en vijfde lid, van de Kieswet, met betrekking tot de taken en werkwijze van het stembureau tijdens de stemopneming en een nieuwe opneming van stembiljetten;

c. de artikelen T 2 tot en met T 11 en Ya 30, derde lid, van de Kieswet, met betrekking tot de wijze waarop de stem wordt uitgebracht alsmede de taken en werkwijze van het stembureau tijdens de stemopneming bij de verkiezing van de leden van de Eerste Kamer der Staten-Generaal;

d. de artikelen Y 2, Y 24 en Y 39 van de Kieswet, met betrekking tot de werkwijze tijdens de verkiezing van de Nederlandse leden van het Europees Parlement.

Artikel 4. Voorzieningen

1. Onze Minister wijst de voorzieningen aan die bij een experiment worden gebruikt.

2. Een voorziening wordt slechts aangewezen indien:

a. de inzet van de voorziening geen afbreuk doet aan het geheime karakter van de stemming; en

b. de transparantie, controleerbaarheid en betrouwbaarheid van de verkiezing niet worden verminderd.

3. Bij of krachtens algemene maatregel van bestuur kunnen nadere regels worden gesteld over de voorzieningen.

Artikel 5. Logo's van politieke groeperingen

1. Dit artikel is van toepassing indien Onze Minister voor een experiment een stembiljet vaststelt waarbij logo's van politieke groeperingen kunnen worden gebruikt.

2. In het register, bedoeld in de artikelen G 1, G 2, G 2a, G 3, Q 6, Y 2 in samenhang met artikel G 1, Ya 13 in samenhang met artikel G 3, en Ya 22 in samenhang met artikel G 2, van de Kieswet, worden tevens de logo's van politieke groeperingen bijgehouden.

3. Een politieke groepering kan het centraal stembureau verzoeken haar logo te registreren, dan wel haar geregistreerde logo te wijzigen. Verzoeken die zijn ontvangen na de tweeënveertigste dag voor de dag van de kandidaatstelling, dan wel na de drieënveertigste dag voor de dag van de kandidaatstelling in geval van de verkiezing van de leden van de Eerste Kamer der Staten-Generaal, blijven voor de daaropvolgende verkiezing buiten behandeling.

4. Het centraal stembureau beschikt slechts afwijzend op het verzoek, indien:

a. bij dat centraal stembureau de aanduiding van de politieke groepering niet is geregistreerd en, indien van toepassing, een reeds ingediend verzoek tot registratie van de aanduiding wordt afgewezen;

b. het logo strijdig is met de openbare orde;

c. het logo geheel of in hoofdzaak overeenstemt met een reeds geregistreerd logo van een andere politieke groepering, of met een logo waarvoor reeds eerder op grond van dit artikel een registratieverzoek is ontvangen, en daardoor verwarring te duchten is;

- d. het logo anderszins misleidend is voor de kiezers;
 - e. het logo geheel of in hoofdzaak overeenstemt met dat van een rechtspersoon die bij onherroepelijke rechterlijke uitspraak verboden is verklaard en deswege is ontbonden;
 - f. het verzoek op dezelfde dag bij het centraal stembureau is ingekomen als een ander verzoek, strekkende tot inschrijving van een geheel of in hoofdzaak overeenstemmend logo, tenzij dat andere verzoek reeds op een van de onder a tot en met e genoemde gronden moet worden afgewezen.
5. De artikelen Q 6, vierde lid, en Y 10, van de Kieswet zijn van overeenkomstige toepassing.
6. Het centraal stembureau schrapt het logo van een politieke groepering wanneer het de aanduiding van die politieke groepering schrapt, dan wel op verzoek van die politieke groepering.
7. De artikelen G 1, achtste lid, G 2, achtste lid, G 4, Y 11, Ya 15, tweede lid, en Ya 26 in samenhang met Ya 22 en Ya 25, eerste lid, van de Kieswet zijn van overeenkomstige toepassing. Een geregistreerd logo van een politieke groepering werkt evenmin door indien de aanduiding van de politieke groepering niet doorwerkt.
8. De artikelen G 5, Ya 43, Ya 45 en Ya 46, eerste, derde en vijfde lid, van de Kieswet zijn van overeenkomstige toepassing op een besluit dat is genomen op grond van dit artikel.
9. Bij ministeriële regeling kunnen nadere regels worden gesteld over de wijze waarop een logo wordt overgelegd.

Artikel 6. Wijziging Algemene wet bestuursrecht

De Algemene wet bestuursrecht wordt als volgt gewijzigd:

- 1. In bijlage 1 wordt in de alfabetische volgorde ingevoegd:
Tijdelijke experimentenwet nieuwe stembiljetten: artikel 5.
- 2. In artikel 1 van bijlage 2 wordt in de alfabetische volgorde ingevoegd:
Tijdelijke experimentenwet nieuwe stembiljetten: de artikelen 2 en 4.
- 3. In artikel 2 van bijlage 2 wordt in de alfabetische volgorde ingevoegd:
Tijdelijke experimentenwet nieuwe stembiljetten: artikel 5.

Artikel 7. Intrekking wijziging Algemene wet bestuursrecht

In bijlage 1 en de artikelen 1 en 2 van bijlage 2 van de Algemene wet bestuursrecht vervallen de zinsneden met betrekking tot de Tijdelijke experimentenwet nieuwe stembiljetten.

Artikel 8. Eerste Kamerverkiezing

Bij de verkiezing van de leden van de Eerste Kamer der Staten-Generaal wordt voor de toepassing van artikel 2, tweede lid, in plaats van "gemeenteraad" gelezen "provinciale staten" en in plaats van "gemeente" gelezen "provincie".

Artikel 9. Bonaire, Sint Eustatius en Saba

Deze wet is mede van toepassing in de openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba, met dien verstande dat:

- a. in afwijking van artikel 8, voor de toepassing van artikel 2, tweede lid, bij de verkiezing van de leden van de Eerste Kamer der Staten-Generaal in plaats van "gemeenteraad" wordt gelezen "kiescollege" en in plaats van "gemeente" wordt gelezen "openbaar lichaam";
- b. voor de toepassing van artikel 2, tweede lid, bij overige verkiezingen in plaats van "gemeenteraad" wordt gelezen "eilandsraad" en in plaats van "gemeente" wordt gelezen "openbaar lichaam".

Artikel 10. Evaluatie

1. Elk experiment wordt geëvalueerd. Bij de algemene maatregel van bestuur, bedoeld in artikel 3, tweede lid, worden de criteria voor de evaluatie geregeld.
2. Onze Minister zendt negen maanden voor het einde van de werkingsduur van de algemene maatregel van bestuur aan de Staten-Generaal een verslag over de doeltreffendheid en de effecten van de op grond van deze wet gehouden experimenten in de praktijk, alsmede een standpunt inzake de voortzetting van die maatregel anders dan als experiment.

Artikel 11. Inwerkingtreding

1. Deze wet, met uitzondering van artikel 7, treedt in werking met ingang van de dag na de datum van uitgifte van het Staatsblad waarin zij wordt geplaatst en vervalt tien jaar na het tijdstip van inwerkingtreding.
2. Artikel 7 treedt in werking met ingang van tien jaar na het tijdstip van inwerkingtreding van deze wet.

Artikel 12. Citeertitel

Deze wet wordt aangehaald als: Tijdelijke experimentenwet nieuwe stembiljetten.

Lasten en bevelen dat deze in het Staatsblad zal worden geplaatst en dat alle ministeries, autoriteiten, colleges en ambtenaren die zulks aangaat, aan de nauwkeurige uitvoering de hand zullen houden.

Gegeven

De Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties,

MEMORIE VAN TOELICHTING

ALGEMEEN DEEL

1. Inleiding en achtergrond

Dit wetsvoorstel regelt de mogelijkheid om bij verkiezingen te experimenteren met nieuwe stembiljetten. Het huidige stembiljet is (te) groot en daardoor zowel voor de stembureaus als voor veel kiezers lastig te hanteren. De experimenten zijn erop gericht dat bij verkiezingen, in het stemlokaal, een stembiljet kan worden gebruikt dat beter hanteerbaar is, zowel bij het stemmen als bij het tellen.

Op 9 mei 2019¹ heeft de Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties aan de Tweede Kamer voorstellen gedaan voor twee nieuwe stembiljetten en daarbij aangegeven het voornemen te hebben om zo spoedig mogelijk een wetsvoorstel in te dienen om experimenten mogelijk te maken met deze nieuwe stembiljetten. Dit wetsvoorstel strekt daartoe.

In het kader van het onderzoekstraject naar beter te hanteren stembiljetten is in 2011 in opdracht van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties geïnventariseerd welke stembiljetten andere landen gebruiken.² Op basis daarvan is nagegaan welke nieuwe stembiljetten voor Nederland zouden kunnen worden ontwikkeld. Omdat in het Nederlandse kiesstelsel het aantal partijen dat aan de verkiezingen kan deelnemen onbeperkt is, het aantal kandidaten per partij maximaal 80 bedraagt en de kiezer een keuze op een kandidaat moet kunnen maken, zijn de mogelijkheden om een stembiljet met een kleiner formaat te realiseren, beperkt. In 2012 is het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties een onderzoeks- en testtraject gestart met als doel na te gaan of nieuwe modellen zijn te ontwikkelen die hieraan voldoen, die makkelijker en sneller zijn te tellen en die toegankelijker zijn voor kiezers, in die zin dat kiezers hiermee beter zelfstandig kunnen stemmen. Bij brief van 28 augustus 2012 is de Tweede Kamer geïnformeerd over drie ontwerpen voor de mogelijke nieuwe stembiljetten en over de uitkomsten van de stemtesten en teltesten die met die verschillende ontwerpen zijn gehouden.³ Ook in september en november/december 2012, in 2015 en in 2018 zijn testen uitgevoerd met mogelijke nieuwe stembiljetten.⁴

2. Doelstellingen

De noodzaak om een ander stembiljet te kunnen gebruiken wordt al langere tijd onderkend. Zo dringen gemeenten er al jaren op aan om experimenten in het stemlokaal mogelijk te maken met een nieuw model van het stembiljet.⁵ De omvang van het huidige

¹ Kamerstukken II 2018/19, 35165, nr. 4.

² Kamerstukken II 2011/12, 33000-VII, nr. 126.

³ Kamerstukken II 2011/12, 33000-VII, nr. 126. Naar aanleiding van deze uitkomsten heeft de Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties besloten om met één van de modellen te gaan experimenteren voor de kiezers die vanuit het buitenland stemmen: sinds 2014 stemmen de kiezers in het buitenland op basis van de Tijdelijke experimentenwet stembiljetten en centrale stemopneming met een ander model stembiljet dan in het stemlokaal wordt gebruikt en dat zij per e-mail kunnen ontvangen.

⁴ Bijlage bij Kamerstukken II 2013/14, 31142, nr. 37; bijlage bij Kamerstukken II 2015/16, 31142, nr. 55 en bijlage bij Kamerstukken II 2018/19, 35165, nr. 4.

⁵ Zie <https://vng.nl/onderwerpenindex/bestuur/verkiezingen-referendum/brieven/adviesaanvraag-wijziging-tijdelijke-experimentenwet-ivm-nieuw-stembiljet>, <https://vng.nl/onderwerpenindex/>

stembiljet leidt er namelijk toe dat het tellen logistiek moeilijk is en lang duurt. Alleen al het uitvouwen van de stembiljetten kost de stembureaus nu veel tijd. Doel van dit wetsvoorstel is het mogelijk te maken dat wordt geëxperimenteerd met stembiljetten die een kleiner en daardoor handzamer formaat hebben, waardoor het handmatig tellen van deze nieuwe stembiljetten makkelijker en sneller zal gaan⁶, zodat de belasting van de stembureaus bij het tellen van de stemmen wordt verminderd. De gemeenten willen deze experimenten daarom zo snel mogelijk kunnen uitvoeren. Het tellen van de stembiljetten gebeurt na een lange dag in het stemlokaal waar de leden van de stembureaus al geconcentreerd werkzaamheden hebben moeten verrichten. Verlichten van de last van de stembureauleden acht de regering waardevol. Een handmatig makkelijker te tellen stembiljet zal leiden tot een meer gestructureerde telling waardoor de kans op het maken van fouten kan worden verminderd, hetgeen de betrouwbaarheid van de uitslag bevordert.

Tevens zijn de nieuwe stembiljetten geschikt om elektronisch te worden geteld.⁷ Het kabinet wil de stap naar elektronisch tellen zetten nadat, in de experimenten, is gebleken dat de kiezers met een nieuw stembiljet overweg kunnen en begrijpen hoe ze met het nieuwe stembiljet de gewenste keuze kunnen maken.

Een ander doel is te kunnen experimenteren met stembiljetten waarmee de kiezer beter overweg kan. Het kleinere formaat maakt het stembiljet voor de kiezer beter te hanteren dan het huidige stembiljet.⁸ De nieuwe stembiljetten bieden ook mogelijkheden om logo's van politieke partijen te vermelden wat de herkenbaarheid van die partijen voor kiezers kan vergroten en zo de toegankelijkheid van het stembiljet kan verbeteren, ook voor laaggeletterde kiezers. Verder is een (veel) kleiner stembiljet beter geschikt dan het huidige voor gebruik van een hulpmiddel, zoals een mal die over het stembiljet heen wordt gelegd en die slechtziende of blinde kiezers in staat stelt zelfstandig hun stem uit te brengen.

3. Inhoud en reikwijdte

In deze paragraaf wordt beschreven welke reikwijdte de experimenten zullen hebben en in hoeverre daarbij wordt afgeweken van de Kieswet. Ook worden de hoofdlijnen omschreven van hetgeen de regering voornemens is te regelen bij algemene maatregel van bestuur.

Het uitgangspunt bij een experiment met een ander stembiljet is dat het in beginsel plaatsvindt overeenkomstig hetgeen bij en krachtens de Kieswet is bepaald. De Kieswet schrijft voor dat het model van het stembiljet wordt vastgelegd in een ministeriële regeling.⁹ Voor het vaststellen van een ander stembiljet bestaat dus al een wettelijke grondslag. Maar omdat in de Kieswet gedetailleerd is vastgelegd op welke wijze de stembiljetten dienen te worden ingevuld en hoe zij moeten worden geteld, is het nodig dat van sommige bepalingen van de Kieswet kan worden afgeweken.

[bestuur/verkiezingen-referenda/nieuws/voorstellen-betere-procedures-verkiezingen-vng-reactie](https://nvvb.nl/nl/communicatie/nieuwsberichten/experiment-nieuw-stembiljet/) en <https://nvvb.nl/nl/communicatie/nieuwsberichten/experiment-nieuw-stembiljet/>

⁶ Testen wijzen uit dat de nieuwe modellen stembiljetten handmatig veel sneller worden geteld dan het huidige stembiljet ("Rapportage van ontwerpen en testen van nieuwe concepten stembiljetten die elektronisch kunnen worden geteld", Kamerstukken II 2013/14, 31142, nr. 37, bijlage).


⁷ De nieuwe modellen stembiljetten zijn geschikt om elektronisch te tellen, op de manier die is geadviseerd door de Commissie onderzoek elektronisch stemmen in het stemlokaal (Commissie Van Beek). Zie: Kamerstukken II 2013/14, 31142, nr. 37, bijlage.

⁸ Zie ook de Kiesraad die in (par. 4.2 van) zijn Evaluatie-advies van de Tweede Kamerverkiezing 2017 van 30 mei 2017, benoemt dat kiezers door het grote formaat soms moeite hebben met het vinden van de kandidaat van hun keuze en sommige kiesgerechtigden vrezen dat, wanneer zij het stembiljet breed uitvouwen, anderen een (globale) indruk van hun stemvoorkeur zouden krijgen.

⁹ Artikel J 20, tweede lid, van de Kieswet.

De regering heeft het voornemen bij algemene maatregel van bestuur te regelen dat op basis van dit wetsvoorstel kan worden geëxperimenteerd met de twee modellen stembiljetten die zijn weergegeven in de rapportage die bij brief van 9 mei 2019 aan de Tweede Kamer is aangeboden.¹⁰ Hierna is een toelichting opgenomen op de twee modellen en op de wijze waarop daarmee kan worden gestemd.

Model 1: Stembiljet per partij met namen van kandidaten

Partij 2  Planten voor het volk		Concept 2					
1	Roos G. (Gronv.) - Beverwijk	21	Amaryllis B. (Damenl.) - Vlieland	41	van der Akelei B.K. (Brund.) - Vakerenswaard	61	Krokus L. (Bavrem.) - Nieuwegein
2	van Chrysaat C.J. (Hermant.) - Goor	22	Narcis D.T. (Dinaural.) - Groeninge	42	Veronica M.M. (Maril.) - Zierikzee	62	Kruisvaan R. (Beland.) - Alkmaar
3	Tulp V. (Vital.) - Voorburg	23	Halskruis P. (Pater.) - Gortinchem	43	Brandnetel R.L.K. (Ruben.) - Leiden	63	van den Klimop J.L. (Litsak.) - Winterswijk
4	Lelie S.A. (Sander.) - Rotterdam	24	van Gladool M.M. (Wes.) - 's-Gravenhage	44	Gingko G. (Bernhard.) - Alphen aan den Rijn	64	Boldenik R.Z. (Banc.) - Ens
5	Conifeer H. (Hans.) - Schipluiden	25	Begonia T.V.K. (Trekkel.) - Doetinchem	45	Zoethout - K.I. (Kathelijne) - Gasselterboerveenschemond	65	Akkerwinde R.F. (Dené.) - 's-Gravenhage
6	Dopheide A.M. (Amend.) - Rotterdam	26	Hor tensia L.M. (Loo.) - Steen	46	Lupulus H. (Hend.) - Heerde	66	van der Bijvoet E. (Eend.) - Heeren
7	Vilijtig Liesje J.G. (Jan.) - Surhuisterveen	27	Kaaps Viooltje M.J. (Henk Jan.) - Amsterdam	47	Duvelsnaalgaren K.O.L. (Bitty.) - Amsterdam	67	Madelief G. (Georgina.) - Eindhoven
8	Anjer F. (Ferdia.) - Amsterdam	28	Kerstster J.C. (Joost.) - Doorn	48	van Maretak R.S. (Richard.) - IJmuiden	68	Paardenbloem V.K. (Vincent.) - Uithoorn
9	Gerbera D.K. (Daan.) - Maarlem	29	Yucca F. (Femilica.) - Nijmegen	49	Edelweis J.A.A. (Jalla.) - Heerhugowaard	69	Groenwolkje M. (Maarten.) - Leeuwarden
10	Fresia N.M. (Nico.) - Rotterdam	30	Geranium R.R. (Rik.) - Nunpeet	50	Charbonniere V. (Veronique.) - Maarlem	70	van Distel V. (Vrenel.) - Gouda
11	den Aronskelk T.K.K. (Thas.) - 's-Gravenhage	31	Viooltje C. (Gonzaricq.) - 's-Gravenhage	51	Sering C. (Charlot.) - Rotterdam	71	de Goudsbloem S. (Sander.) - Middelburg
12	Barones van Rubber-van de Boom - A.A.W. (Wendela.) - Zoetermeer	32	Ficus A.G. (Agnes.) - Alblaserswaard	52	van Vingerhoedskruis C. (Charlot.) - Rotterdam	72	Reseda I. (Ivan.) - Roermond
13	Orchidee L.B. (Lore.) - Noordwijk	33	van de Spar J.W. (Jan Willem.) - Meppel	53	Zilver schoon A. (Astrid.) - Nieuwegein	73	van de Goudenregen S. (Sander.) - Groeninge
14	His N. (Naomi.) - Drachten	34	Blauwspaar J.H.L. (Janne.) - Haren	54	Boterbloem P.H. (Paul.) - Noordorp	74	van Magnolia R. (Regier.) - 's-Hertogenbosch
15	Guldenroede J.G.J. (Jürgen.) - Amsterdam	35	van Koren tot Veld E.K. (Eggeny.) - Zutphen	55	Fluitenkruid P. (Pamela.) - Voorburg	75	van Vogelkers I. (Irene.) - Lisse
16	Fuchsia W.K.L.H. (Willem.) - Amsterdam	36	Ries-Halm S. (Sander.) - Wollega	56	Duizendblad M.G. (Margareth.) - Bleswijk	76	Ransuijsel R. (Patrick.) - Neede
17	de Lamsoor B. (Bart.) - Delft	37	Zwanenbloem S. (Sander.) - Kampen	57	Cactus F.M. (Frank.) - Noordwijk	77	Cyclaam L.H. (Linda.) - Utrecht
18	Hertschool E.N. (Evel.) - Grootegelo	38	Rubberboom H.F.H. (Hans.) - Utrecht	58	Duinplant K.H. (Koen.) - Breda	78	van Primula S. (Sander.) - Assen
19	Aster J.K.L. (Klaska.) - Alphen aan den Rijn	39	Grasveld-Groentenoogst C.H.R.L.K. (Carstence.) - 's-Hertogenbosch	59	Goudpalm A. (Annicka.) - 's-Gravenhage	79	van Kamille D. (Daphne.) - Zoetermeer
20	van den Zonnebloem K.J. (Goverd.) - Brussel (B)	40	Lisdodde M.A. (Marjan.) - Tilburg	60	Hyacint A.A. (Astrid.) - Amsterdam	80	Lijsterbes E. (Eveline.) - Hengelo

Bij dit model is voor elke partij waarop kan worden gestemd, een afzonderlijk stembiljet beschikbaar. De kiezer pakt zelf in het stemlokaal/stemhokje het stembiljet van de partij van zijn keuze uit een uitstalling. De uitstalling heeft even zoveel (gesloten) vakjes/bakjes als er deelnemende partijen zijn en een (gesloten) vakje/bakje voor een blanco stem. Op het stembiljet staan het logo, het nummer en de naam van de partij. Verder staan op het stembiljet de namen van de kandidaten, met voorletter(s), (eventueel) roepnaam, gemeente of woonplaats en eventueel geslacht.

De kiezer brengt zijn stem uit door uit de uitstalling het stembiljet te pakken van de partij van zijn keuze en vervolgens het stemvakje in te kleuren van de kandidaat van zijn keuze.

Bij of krachtens algemene maatregel van bestuur kunnen nadere regels worden gesteld over de uitstalling, de inrichting van het stemlokaal alsmede over het proces dat de kiezer moet doorlopen om het stembiljet te deponeren in de stembus. Zo zal, ter voorkoming van de situatie dat een kiezer ongeoorloofd meer dan één stembiljet in de stembus doet, de kiezer zijn stembiljet dichtgevouwen moeten overhandigen aan een lid van het stembureau. Die controleert dat het één stembiljet is en geeft het dan terug aan de kiezer die het stembiljet vervolgens in de stembus doet.

Verschillende landen, waaronder Noorwegen en Zweden, gebruiken een vergelijkbaar stembiljet waarop de naam (met logo) staat van de partij en de namen van de personen die voor die partij kandidaat zijn. Dat is veelal een stembiljet met A4-formaat.

¹⁰ Kamerstukken II 2018/19, 35165, nr. 4, bijlagen.

De uitstalling

Voor het gebruik van model 1 van het stembiljet is, zoals hiervoor beschreven, een uitstalling nodig waar de stembiljetten in zitten. Een dergelijke uitstalling kan uiteraard op verschillende manieren worden vormgegeven. Van belang is onder meer dat de waarborgen van het verkiezingsproces¹¹ in het oog worden gehouden, met name de waarborg van het stemgeheim om te voorkomen dat anderen zouden kunnen zien van welke partij de kiezer een stembiljet pakt. Dit wetsvoorstel maakt het dan ook niet mogelijk dat wordt afgeweken van het voorschrift uit de Kieswet dat het stemlokaal zodanig is ingericht dat het stemgeheim is gewaarborgd.¹² De nadere eisen aan de uitstalling worden bij of krachtens algemene maatregel van bestuur gesteld.

Hieronder is een stemhokje afgebeeld dat in Noorwegen wordt gebruikt. In Nederland zou een vergelijkbaar stemhokje kunnen worden gebruikt, met dat verschil dat de vakjes/bakjes afgesloten zouden kunnen worden zodat niet is te zien van welke partij meer dan wel minder stembiljetten zijn gepakt door kiezers.

Voorbeeld van in Noorwegen gebruikt stemhokje (uitstalling):



¹¹ Zoals benoemd door de Adviescommissie inrichting verkiezingsproces (commissie Korthals Altes), 'Stemmen met vertrouwen', 27 september 2007, Kamerstukken II 2007/2008, 31200, nr. 5.

¹² Artikel J 15 van de Kieswet.

Model 2: Stembiljet met partijen en kandidaatnummers

Testbiljet voor de test op woensdag 21 november 2018
Concept 1

Kies één partij

	1	Democraten 66 (D66)	50
	2	SP (Socialistische Partij)	50
	3	Partij van de Arbeid (PvdA)	50
	4	GROENLINKS	50
	5	VVD	50
	6	Stadspartij voor Stad en Ommeland	50

	7	CDA	50
	8	ChristenUnie	50
	9	Stad en Stad	50
	10	Partij voor de Bieren	50
	11	Sportpartij	50
	12	PVV (Partij voor de Vrijheid)	50
	13	100% Groen	50

Kies geen hoger kandidaatnummer dan het aantal kandidaten van de partij.

en kies één kandidaat van die partij
Zie namen van kandidaten in stembokje

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
31	32	33	34	35	36	37	38	39	40
41	42	43	44	45	46	47	48	49	50

Bij dit model krijgt de kiezer het stembiljet uitgereikt door het stembureau. Op het stembiljet staan op de bovenhelft de logo's en de namen van de partijen, en op de onderhelft de nummers van de kandidaten. Op het stembiljet is plaats voor 80 kandidaten. Het aantal kandidaatnummers op het stembiljet wordt bepaald door de partij die het grootste aantal kandidaten op de kandidatenlijst heeft staan.

De kiezer brengt zijn stem uit door eerst het vakje bij de partij van zijn keuze in te kleuren en vervolgens het vakje van de kandidaat op wie hij wil stemmen. In het stembokje is een overzicht aanwezig van de partijen/lijsten met daarop de namen en de nummers van de kandidaten. Op dat overzicht van kandidaten staan ook de overige gegevens die nu op het huidige stembiljet staan, te weten voorletter(s), (eventueel) roepnaam, gemeente of woonplaats en eventueel geslacht van de kandidaten.

Logo's van partijen

Beide modellen voor een nieuw stembiljet hebben de mogelijkheid daarop de logo's van politieke partijen af te beelden. Met het afbeelden van logo's wordt beoogd om niet alleen tekstueel maar ook visueel tot uitdrukking te brengen op welke politieke partijen de kiezer zijn stem kan uitbrengen. Bij de Tweede Kamer leeft al langer de wens om de logo's van

politieke partijen op het stembiljet te vermelden omdat logo's voor met name laaggeletterde kiezers¹³ het stembiljet toegankelijker maken. Verschillende landen in Europa, waaronder België, Spanje, Portugal en Ierland, beelden logo's af op het stembiljet. Ook de Kiesraad onderschrijft het voornemen van de regering om te experimenteren in het stemlokaal met ontwerpen van stembiljetten met daarop deze logo's.¹⁴

Op het stembiljet voor de kiezers in het buitenland waarmee sinds 2014 wordt geëxperimenteerd worden ook logo's van partijen vermeld. De Tijdelijke experimentenwet stembiljetten en centrale stemopneming, op grond waarvan die experimenten worden gehouden, kent regels¹⁵ voor het aanleveren van logo's bij de registratie van de aanduiding van politieke groeperingen bij het centraal stembureau. De registratieprocedure voor de logo's is toegepast bij de drie verkiezingen waarbij de Tijdelijke experimentenwet stembiljetten en centrale stemopneming is toegepast.¹⁶ De registratieprocedure van de logo's is voor de politieke partijen goed uitvoerbaar gebleken. Wel is het van groot belang dat politieke partijen goed worden voorgelicht over de mogelijkheid om een logo te registreren. Dit wetsvoorstel regelt dat bij de experimenten in het stemlokaal met nieuwe modellen voor een stembiljet dezelfde procedure voor registratie van een logo van toepassing is als bij de experimenten met het stembiljet voor de kiezers in het buitenland. Politieke partijen kunnen ervoor kiezen een logo te registreren, zodat dit op het stembiljet wordt afgebeeld. In het geval politieke partijen geen logo registreren, wordt alleen de naam van de politieke partij vermeld. Voor een nadere toelichting op de procedure wordt verwezen naar de artikelsgewijze toelichting.

Het stemmen met de nieuwe stembiljetten

De beide modellen voor een nieuw stembiljet zijn kleiner dan het huidige stembiljet, waardoor de stembiljetten beter en makkelijker te hanteren zijn, zowel bij het stemmen als bij het tellen. De verkleining van het formaat kan uitsluitend worden bereikt door minder gegevens op het biljet te vermelden (alleen kandidaatnummers in plaats van alle kandidaten bij naam) dan wel door voor elke lijst een afzonderlijk model te gebruiken. De kiezer bepaalt eerst op welke partij hij wil stemmen, daarna op welke kandidaat. Met het huidige stembiljet doet de kiezer dit minder expliciet, in die zin dat hij beide keuzes met één handeling (het inkleuren van het stemvakje) verricht. Beide modellen bevatten een instructie voor de kiezer over de wijze waarop hij zijn keuze moet maken.

Welke verkiezingen

Uit het wetsvoorstel volgt dat de experimenten kunnen plaatsvinden bij alle verkiezingen als bedoeld in de Kieswet en tevens bij tussentijdse gemeenteraadsverkiezingen (herindelingsverkiezingen) als bedoeld in de Wet algemene regels herindeling. Ook volgt uit het wetsvoorstel dat experimenten ook kunnen plaatsvinden bij verkiezingen

¹³ Zie bijvoorbeeld: E. Oosterberg e.a., "Visueel voorlichtingsmateriaal voor laaggeletterden", *Tijdschrift voor Praktijkondersteuning* 2012, nr. 6, p. 150-154; I.M.A. Ávila and R.R. Gudwin, "Icons as helpers in the interaction of illiterate users with computers", *Proceedings of Interfaces and Human Computer Interaction* 2009, p. 20-22; Stichting Lezen&Schrijven, Factsheet "Eenvoudige taal voor laaggeletterden" (V201701), <https://www.lezenenschrijven.nl/>; Werken aan geletterdheid: Tips om duidelijke teksten te schrijven, *Werken aan geletterdheid*, www.werkenaangeletterdheid.be.

¹⁴ Advies Kiesraad van 22 april 2015, kenmerk 2015-0000158435; advies Kiesraad van 5 februari 2018, kenmerk 2018-0000093780; advies Kiesraad van 17 mei 2018, kenmerk 2018-0000269111.

¹⁵ In artikel 4 van die wet.

¹⁶ Verkiezing van de leden van het Europees Parlement in 2014, Tweede Kamerverkiezing in 2017 en verkiezing van de leden van het Europees Parlement in 2019.

in de openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba. Vanzelfsprekend zal bij experimenten in Caribisch Nederland op het punt van voorlichting en uitleg rekening moeten worden gehouden met het eigen karakter (bijvoorbeeld taal) van de openbare lichamen.

Dit wetsvoorstel betreft experimenten bij verkiezingen in het stemlokaal en heeft daarmee geen betrekking op het stemmen per brief zoals omschreven in Hoofdstuk M van de Kieswet. In dit wetsvoorstel zijn dan ook geen bepalingen opgenomen met betrekking tot de Nederlandse kiezers die stemmen vanuit het buitenland. Zij stemmen sinds 2014 op grond van de Tijdelijke experimentenwet stembiljetten en centrale stemopneming met een ander model stembiljet dan in het stemlokaal wordt gebruikt en dat per e-mail aan hen kan worden verzonden.

4. De keuze voor experimenteren

Het kabinet wil in het algemeen terughoudend omgaan met de figuur van een experimentenwet. Experimenten kunnen immers leiden tot spanning met het gelijkheids- en het rechtszekerheidsbeginsel. Anderzijds wil het kabinet vernieuwingen doorvoeren in het verkiezingsproces. Vernieuwingen in het verkiezingsproces moeten behoedzaam plaatsvinden, zeker als het gaat om vernieuwingen waarbij kiezers op een heel andere manier hun stem moeten uitbrengen. Definitief in één keer dergelijke vernieuwingen doorvoeren is gelet op het bijzondere karakter van het verkiezingsproces risicovol. Door in testen verkiezingen te simuleren kunnen deze risico's niet (volledig) worden weggenomen omdat in een testsituatie de werkelijkheid nooit volledig is na te bootsen. Het is daarom verstandig om deze vernieuwingen stap voor stap door te voeren en om tijdens experimenten bij verkiezingen in het stemlokaal ervaringen op te doen met het stemmen met nieuwe stembiljetten en het tellen ervan. Zo kunnen de ervaringen van de eerste stappen worden benut om vast te stellen wat precies in de Kieswet, het Kiesbesluit en de Kiesregeling moet worden geregeld.

Voor het tot stand brengen van bestendige wetgeving is het daarnaast noodzakelijk dat kan worden beoordeeld in hoeverre investeringen kosteneffectief zijn. De invoering van een nieuw soort stemhokje met daarin een uitstalling voor de stembiljetten leidt tot investeringen. Door te experimenteren kan eerst in een beperkt aantal gemeenten ervaring worden opgedaan met zo'n uitstalling. Als uit de evaluatie van het experiment blijkt dat er aanpassingen nodig zijn heeft dat in een dergelijk geval niet tot gevolg dat alle gemeenten een nieuwe investering moeten doen om het stemhokje te laten voldoen aan de nieuwe specificaties. Hetzelfde geldt voor de voorlichting voor de kiezers. In de experimenten kan worden nagegaan wat het beste werkt.

In het wetsvoorstel zijn verschillende waarborgen ingebouwd, die voorkomen dat in zeer ruime mate wordt geëxperimenteerd. Zo clauseert het wetsvoorstel de materie waarmee kan worden geëxperimenteerd, en is het tijdelijk van aard.

De clausulering van de materie waarmee kan worden geëxperimenteerd is als volgt vormgegeven. In de eerste plaats wordt in het wetsvoorstel het doel van de experimenten omschreven. De experimenten kunnen geen betrekking hebben op andere doelen dan in het wetsvoorstel omschreven. Verder wordt in het wetsvoorstel geregeld dat de experimenten in beginsel plaatsvinden overeenkomstig hetgeen bij of krachtens de Kieswet is bepaald. Van de Kieswet kan slechts – tijdelijk – worden afgeweken van het bepaalde bij en krachtens de onderdelen van de Kieswet die specifiek in het wetsvoorstel worden genoemd. Daarbij wordt niet alleen aangegeven van welke artikelen mag worden afgeweken, maar ook welke functie die afwijkingen mogen hebben. Voor een inhoudelijke

beschrijving van deze clausulering wordt verwezen naar de artikelsgewijze toelichting.

De tijdelijke aard van het wetsvoorstel komt tot uitdrukking in de horizonbepaling van artikel 8 van de Experimentenwet. In dit wetsvoorstel wordt voorgesteld de werkingsduur van de wet op tien jaar te bepalen. De experimenten kunnen immers uitsluitend plaatsvinden bij verkiezingen. Hiermee is er naar verwachting voldoende tijd om te experimenteren in het stemlokaal met de nieuwe stembiljetten en om het stemmen met een nieuw stembiljet (indien gewenst) op zorgvuldige wijze in de Kieswet op te nemen.

5. Waarborgen van het verkiezingsproces

Bij een voornemen tot wijziging van onderdelen van de huidige processen is een (nieuwe) afweging aan de orde van de waarborgen waaraan het verkiezingsproces moet voldoen. De Adviescommissie inrichting verkiezingsproces (commissie Korthals Altes) heeft in 2007 deze waarborgen specifiek benoemd.¹⁷ Het gaat om transparantie, controleerbaarheid, integriteit, kiesgerechtigdheid, stemvrijheid, stemgeheim, uniciteit en toegankelijkheid. Deze waarborgen zijn niet absoluut. De commissie Korthals Altes wees hier zelf ook nadrukkelijk op. Steeds zullen afwegingen moeten worden gemaakt en zal moeten worden gezocht naar een goede balans.

De nieuwe stembiljetten bevorderen naar het oordeel van de regering de kwaliteit van de stemopneming en in het bijzonder de kwaliteit van de telling van de stembiljetten door de stembureaus. Een telling die de basis is van de berekening van de uitslag van de verkiezingen en daarmee cruciaal is voor de betrouwbaarheid van die uitslag. Daarnaast maakt het kleine, handzamere formaat van de nieuwe stembiljetten het makkelijker om hulpmiddelen te ontwikkelen voor kiezers met een beperking, onder wie kiezers met een visuele beperking. Voor laaggeletterden kunnen de logo's behulpzaam zijn om de politieke groepering waarop men wil stemmen (beter) te herkennen. Dat kan een positieve bijdrage leveren aan de waarborg toegankelijkheid.

De stembiljetten zullen uitleg bevatten voor de kiezer over de wijze waarop hij zijn keuze moet maken. Met uitleg op het stembiljet zelf kan uiteraard niet worden volstaan. Voorafgaand aan het gebruik van het nieuwe stembiljet bij een experiment zal uitgebreid voorlichting moeten worden gegeven over het stembiljet. Er zullen ook voorzieningen moeten worden ingericht om kiezers te laten oefenen met het nieuwe stembiljet. Bij model 1 dient de kiezer eerst een stembiljet te selecteren van de partij waarop hij wil stemmen om vervolgens op het stembiljet de keuze voor een kandidaat te maken. Bij model 2 maakt de kiezer op het stembiljet zelf twee keuzes, namelijk op de partij en op de kandidaat van de partij. Het gebruik van model 1 vergt dat het stemproces in het stemlokaal zo wordt ingericht dat andere aanwezigen niet kunnen zien van welke partij een kiezer een stembiljet pakt en tevens dat, voordat het stembiljet in de stembus wordt gedaan, het stembureau controleert dat de kiezer niet meer stemmen uitbrengt dan is toegestaan. Een kiezer kan immers naast zijn eigen stem ook nog maximaal twee volmachtstemmen uitbrengen.

6. Administratieve en financiële lasten voor overheid en burger

Dit wetsvoorstel brengt geen (extra) administratieve of financiële lasten mee voor de kiezers.

¹⁷ Eindrapport van de commissie: 'Stemmen met vertrouwen', 27 september 2007, Kamerstukken II 2007/08, 31200, nr. 5.

Voor de experimenten zal voorlichtingsmateriaal voor de kiezers en voor de leden van de stembureaus moeten worden gemaakt. Voor een deel kan daarvoor gebruik worden gemaakt van het materiaal dat is ontwikkeld voor de experimenten met het stembiljet voor de kiezers in het buitenland. Het voorlichtings- en uitlegmateriaal zal door het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties worden ontwikkeld en aan de gemeenten die experimenteren beschikbaar worden gesteld. Het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties zal de specificaties voor een nieuw stemhokje met uitstalling laten ontwikkelen en voor de (eerste) experimenten prototypen van het nieuwe stemhokje beschikbaar stellen. Het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties zal ook de evaluatie van de experimenten voor zijn rekening nemen.

7. Evaluatie

Sinds 2007 is het staand kabinetsbeleid dat elke verkiezing wordt geëvalueerd. Als er wordt geëxperimenteerd bij verkiezingen wordt dus ook dat experiment geëvalueerd. Dit is vastgelegd in het wetsvoorstel. Op die manier kan worden bepaald of er dingen beter kunnen voor een eventueel volgend experiment en zo ja, welke.

Uiterlijk negen maanden voor het einde van de werkingsduur van de algemene maatregel van bestuur waarin de inhoud van de experimenten wordt geregeld, zendt de Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties aan de Tweede en Eerste Kamer een evaluatieverslag over de experimenten die tot dan toe hebben plaatsgevonden en een standpunt over het al dan niet in de Kieswet verankeren van de maatregelen waarop het experiment betrekking heeft.

8. Consultatie

PM

ARTIKELSGEWIJS DEEL

Artikel 2. Experiment

Het eerste lid regelt de grondslag op basis waarvan de Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties kan besluiten om bij een verkiezing een experiment te houden. Het wetsvoorstel maakt het mogelijk dat bij alle verkiezingen die plaatsvinden op grond van de Kieswet kan worden geëxperimenteerd, zowel in het Europese deel van Nederland als in de openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba. Het wetsvoorstel biedt ook de ruimte om te experimenteren bij tussentijdse gemeenteraadsverkiezingen (herindelingsverkiezingen) die plaatsvinden op grond van de Wet algemene regels herindeling.

De ruimte om te experimenteren wordt begrensd door een doel- en functieomschrijving. De doelomschrijving is neergelegd in het eerste lid. Hieruit volgt dat het experiment tot doel heeft de invoering van een stembiljet dat een formaat heeft dat eenvoudiger te tellen is, ter bevordering van de uitvoerbaarheid van de stemopneming, en tevens geschikt is voor gebruik van een hulpmiddel en voor het afbeelden van logo's van politieke groeperingen, ter bevordering van de toegankelijkheid van het stemmen. Bij een hulpmiddel kan bijvoorbeeld worden gedacht aan een mal die blinde of slechtziende kiezers in staat stelt zelfstandig hun stem uit te brengen. Voor een nadere toelichting

wordt verwezen naar het algemeen deel van deze memorie van toelichting. Voor de functieomschrijving wordt verwezen naar de toelichting bij artikel 3.

Op grond van het tweede lid wijst de Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties de gemeenten aan waar wordt geëxperimenteerd. Voorwaarde daarbij is dat de betrokken gemeenteraad instemt met deelname aan het experiment. Op deze wijze is de lokale democratie betrokken bij een experiment. Uit dit lid volgt dat de aanwijzing van een gemeente als experimenteergebied geldt voor een gemeente als geheel.¹⁸

Op grond van artikel 9 is het wetsvoorstel ook van toepassing in de openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba. Ook voor de openbare lichamen geldt dat de Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties de openbare lichamen aanwijst waar wordt geëxperimenteerd, dat een aanwijzing alleen geschiedt met instemming van de betrokken eilandsraad en dat een aanwijzing geldt voor het openbaar lichaam als geheel (zie ook artikel 9, aanhef en onderdeel b).

Bij de verkiezing van de leden van de Eerste Kamer, zijn de gemeenten niet verantwoordelijk voor de organisatie van de verkiezing. Dit wetsvoorstel regelt daarom dat in dat geval niet de gemeenteraad, maar provinciale staten van de betrokken provincie(s) moeten instemmen met het experiment (artikel 8). Voor wat betreft de verkiezing van de Eerste Kamer door de leden van de kiescolleges, regelt dit wetsvoorstel dat instemming is vereist van het betrokken kiescollege dan wel de betrokken kiescolleges (artikel 9).

Het besluit van de Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties om bij een verkiezing een experiment te houden wordt ingevolge artikel 3:42 van de Algemene wet bestuursrecht in de Staatscourant geplaatst.

Artikel 3. Afwijken van de Kieswet

Op grond van het voorgestelde artikel 3, eerste lid, geldt het uitgangspunt dat de experimenten voor zover mogelijk plaatsvinden overeenkomstig hetgeen bij en krachtens de Kieswet is bepaald. Het uitvoeren van de experimenten is evenwel niet mogelijk als niet op onderdelen van de Kieswet kan worden afgeweken. De wijze waarop de nieuwe modellen stembiljetten worden gebruikt, zal bijvoorbeeld verschillen van de wijze waarop het huidige stembiljet wordt gebruikt. Het tweede lid regelt daarom dat ten behoeve van de experimenten van bepaalde artikelen uit de Kieswet kan worden afgeweken. Dit geldt tevens voor de regels die krachtens die artikelen zijn vastgesteld in het Kiesbesluit en de Kiesregeling. Een afwijking geschiedt telkens op het naastlagere niveau van de regeling. Dit houdt in dat een afwijking van de Kieswet geschiedt bij algemene maatregel van bestuur en een afwijking van het Kiesbesluit bij ministeriële regeling. Een afwijking van de Kiesregeling geschiedt op een gelijk niveau, bij ministeriële regeling.

Om te voorkomen dat in zeer ruime mate wordt geëxperimenteerd, is de grondslag nader geclausuleerd. Er is niet alleen vermeld van welke onderdelen van de Kieswet kan worden afgeweken, maar ook welke functie die afwijking mag hebben. Hierna wordt toegelicht welke artikelen en bijbehorende functies het betreft.

¹⁸ In geval van herindelingsverkiezingen betekent dit dat wordt geëxperimenteerd in het gehele grondgebied van de nieuw te vormen gemeente, die wordt ingesteld per 1 januari volgend op de datum van de herindelingsverkiezing. Indien het grondgebied van een gemeente als gevolg van een herindeling opgaat in verschillende (nieuwe dan wel bestaande) gemeenten, kan dit betekenen dat het experiment slechts in een deel van de op te heffen gemeente plaatsvindt.

Artikelen uit de hoofdstukken J, K en L van de Kieswet

Deze artikelen betreffen procedurele aspecten rondom de stemming. Het kan wenselijk zijn om van deze regels af te wijken teneinde de werkwijze rondom de stemming beter te laten aansluiten op de nieuwe stembiljetten.

Artikel J 4, eerste en vijfde lid

De stemlokalen moeten geschikt zijn en zodanig zijn ingericht dat de stemming op een goede manier kan verlopen.

Artikel J 6b

Bij gecombineerde stemmingen kan het nodig zijn daarvoor afwijkende voorschriften vast te stellen om het goede verloop van de stemming te waarborgen.

Artikelen J 7, K 4, vierde lid en L 11, tweede lid

Een nieuw stembiljet kan het nodig maken dat bij een experiment de vormgeving van de stempas wordt aangepast. Dit geldt ook voor de kiezerspas en het volmachtbewijs. Ook kan het nodig zijn een model vast te stellen voor een vervangende stempas.

Artikel J 9

Een nieuw stembiljet kan het nodig maken dat bij een experiment de kandidatenlijsten op een andere wijze ter kennis worden gebracht aan de kiezers.

Artikel J 12

Het kan wenselijk blijken dat meer stembureauleden aanwezig zijn, dan wel dat hun rol aanpassing behoeft.

Artikelen J 16, J 18 en J 19

Er moet een passende inrichting van het stemlokaal kunnen worden voorgeschreven. Het kan bijvoorbeeld nodig zijn dat in de stemhokjes posters met de kandidatenlijsten worden opgehangen of dat een uitstalling nodig is voor de stembiljetten.

Artikelen J 20 en J 21

De vormgeving en de beschikbaarstelling van het stembiljet zal worden aangepast. Het model waarmee wordt geëxperimenteerd kan verschillen per gemeente of openbaar lichaam.

Artikelen J 25 tot en met J 27, J 29, J 31, K 11 en L 17

De procedure en wijze waarop de kiezer zijn stem uitbrengt zal worden afgestemd op het stembiljet waarmee wordt geëxperimenteerd. Dat geldt ook voor kiezers die met een kiezerspas of bij volmacht stemmen.

Artikelen uit de hoofdstukken N, P en V van de Kieswet

Deze artikelen regelen de procedure voor het tellen van de stemmen en de vaststelling van de verkiezingsuitslag.

Artikelen N 1 tot en met N 13 en P 21, derde lid

De genoemde artikelen in hoofdstuk N beschrijven gedetailleerd hoe de stemopneming na de stemming plaatsvindt door de stembureaus. Voorgeschreven wordt niet alleen welke handelingen worden verricht, maar ook in welke volgorde deze handelingen moeten plaatsvinden. Het kan wenselijk zijn dat hiervan wordt afgeweken ten behoeve van de experimenten.

In de artikelen N 7 en N 8 zijn regels opgenomen over de beoordeling van de geldigheid van een stem. Bij een experiment met een nieuw stembiljet zal de geldigheid van een

stem anders worden vastgesteld en moet op dit punt kunnen worden afgeweken van de Kieswet. Om dezelfde reden moet kunnen worden afgeweken van artikel P 21, derde lid, te lezen in samenhang met artikel N 8, eerste lid. Op grond van dit artikel beslist het centraal stembureau bij een nieuwe opneming van de stembiljetten (hertelling) over de geldigheid van een stem overeenkomstig de wijze als beschreven in artikel N 7. Bij een experiment met een nieuw stembiljet zal de geldigheid van een stem bij een hertelling op dezelfde manier moeten worden beoordeeld als bij de stemopneming door de stembureaus.

Artikel V 4, vierde en vijfde lid

Als het vertegenwoordigend orgaan besluit tot een hertelling, moet de hertelling plaatsvinden volgens de regels van het experiment, bijvoorbeeld met betrekking tot de beoordeling van de geldigheid van een stem. Ook in geval van een herstemming als bedoeld in artikel V 6, tweede lid, van de Kieswet zal het mogelijk zijn de regels van het experiment te hanteren. Het is evenwel niet nodig om hiertoe uitdrukkelijk af te wijken van (aanvullende) artikelen van de Kieswet.

Artikelen uit de hoofdstukken T en Ya van de Kieswet

Door af te wijken van deze artikelen wordt het mogelijk dat een experiment ook tijdens de verkiezing van de Eerste Kamer der Staten-Generaal plaatsvindt.

Artikelen T 2 en T 4

Deze artikelen hebben betrekking op de vormgeving van het stembiljet en de wijze waarop een statenlid zijn stem uitbrengt.

Artikel T 3

Dit artikel betreft de samenstelling van het stembureau. Het kan wenselijk blijken dat meer stembureauleden aanwezig zijn, dan wel dat hun rol aanpassing behoeft.

Artikelen T 5 tot en met T 11

Deze artikelen beschrijven gedetailleerd hoe de stemopneming na de stemming plaatsvindt door het stembureau. Voorgeschreven wordt niet alleen welke handelingen worden verricht, maar ook in welke volgorde deze handelingen moeten plaatsvinden. Het kan wenselijk zijn dat hiervan wordt afgeweken ten behoeve van de experimenten. In de artikelen T 7 tot en met T 9 zijn daarnaast regels opgenomen over de beoordeling van de geldigheid van een stem. Bij een experiment met een nieuw stembiljet zal de geldigheid van een stem anders worden vastgesteld en moet op dit punt kunnen worden afgeweken van de Kieswet.

Artikel Ya 30, derde lid

Op grond van artikel Ya 30, eerste lid, worden de leden van de Eerste Kamer in de openbare lichamen gekozen door de leden van de kiescolleges. Door te kunnen afwijken van het derde lid van dat artikel wordt het mogelijk dat een experiment ook tijdens deze verkiezing wordt gehouden. In dat lid is bepaald dat de bepalingen betreffende de verkiezing van de leden van de Eerste Kamer, voor zover niet anders bepaald, ook van toepassing zijn op de verkiezing van die leden door de leden van de kiescolleges.

Artikelen uit hoofdstuk Y van de Kieswet

Artikelen Y 2, Y 24 en Y 39

Door af te wijken van deze artikelen wordt het mogelijk dat een experiment ook tijdens de verkiezing van de Nederlandse leden van het Europees Parlement wordt gehouden.

Artikel 4. Voorzieningen

Op grond van het eerste lid wijst de Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties de voorzieningen aan die bij een experiment worden gebruikt. Hierbij kan bijvoorbeeld worden gedacht aan de uitstalling die is beschreven in het algemeen deel van deze toelichting of aan de mal die als hulpmiddel voor blinde of slechtziende kiezers kan dienen.

In het tweede lid wordt vastgelegd dat bij het gebruik van voorzieningen de waarborgen in het verkiezingsproces goed in het oog moeten worden gehouden. Een voorziening wordt slechts aangewezen indien de inzet van de voorziening geen afbreuk doet aan het geheime karakter van de stemming en de transparantie, controleerbaarheid en betrouwbaarheid van de verkiezing niet worden verminderd.

Op grond van het derde lid kunnen bij of krachtens algemene maatregel van bestuur nadere regels worden gesteld over de te gebruiken voorzieningen.

Artikel 5. Logo's van politieke groeperingen

Het voornemen is om te experimenteren met stembiljetten waarop logo's van politieke groeperingen kunnen worden opgenomen. Voor de procedure omtrent de registratie van deze logo's wordt aangesloten bij de procedure die op grond van de Tijdelijke experimentenwet stembiljetten en centrale stemopneming geldt voor de experimenten met een nieuw stembiljet voor kiezers die vanuit het buitenland stemmen, met dien verstande dat de regeling in onderhavig wetsvoorstel zodanig is uitgebreid dat zij van toepassing is op alle soorten verkiezingen.

Op grond van het tweede lid kan een logo van een politieke groepering worden geregistreerd in hetzelfde register als het register waarin de aanduiding van die politieke groepering is geregistreerd. Een daartoe strekkend verzoek, dan wel een verzoek tot wijziging van een reeds geregistreerd logo, kan een politieke groepering op grond van het derde lid indienen bij het centraal stembureau. Verzoeken dienen uiterlijk op de 42^e dag voor de dag van de kandidaatstelling te zijn ontvangen om voor de betreffende verkiezing te worden geregistreerd. Voor de Eerste Kamerverkiezing geldt dat een verzoek uiterlijk de 43^e dag voor de dag van de kandidaatstelling dient te zijn ontvangen. Dit komt overeen met de termijn die voor die verkiezing geldt voor het registreren van een aanduiding. Politieke groeperingen zijn niet verplicht een logo te registreren. Indien zij geen logo registreren, wordt op het stembiljet geen logo van de groepering afgebeeld.

Het vierde lid regelt de gronden op basis waarvan een registratieverzoek wordt afgewezen. Bij het beoordelen van een registratieverzoek hanteert het centraal stembureau merendeels dezelfde eisen als bij de registratie van een aanduiding van een politieke groepering. Dat betekent dat een logo niet strijdig mag zijn met de openbare orde (onderdeel b), niet mag lijken op een al door het centraal stembureau geregistreerd logo (onderdeel c) of anderszins misleidend mag zijn voor kiezers (onderdeel d). Het logo mag ook niet lijken op een logo van een rechtspersoon die bij onherroepelijke rechterlijke uitspraak verboden is verklaard en deswege is ontbonden (onderdeel e).

Een aanvullende eis is dat een logo alleen kan worden geregistreerd als ook de aanduiding van die politieke groepering is geregistreerd (onderdeel a). Voorkomen moet worden dat op een kandidatenlijst alleen een logo van een groepering staat, en geen aanduiding. Dat zou tot verwarring kunnen leiden bij kiezers. In het zesde lid wordt daarom tevens geregeld dat het logo van een politieke groepering wordt geschrapt als de aanduiding van de politieke groepering wordt geschrapt.

Voor een registratieverzoek voor de Eerste Kamer- en Europees Parlementsverkiezing geldt ingevolge het voorgestelde vijfde lid voorts dat een registratieverzoek ook wordt afgewezen indien het logo geheel of in hoofdzaak overeenstemt met een aanduiding van een andere politieke groepering die reeds voor de Tweede Kamerverkiezing is geregistreerd, of waarvoor reeds eerder of op dezelfde dag ten behoeve van de Tweede Kamerverkiezing een registratieverzoek is ontvangen, en daardoor verwarring te duchten is. Dit komt overeen met de regeling die, op grond van de Kieswet, voor deze verkiezingen geldt voor het registreren van aanduidingen.

De registratie van een logo is in principe permanent. Dit houdt in dat de logo's die in het register van het centraal stembureau zijn geregistreerd, voor de daaropvolgende verkiezingen van het vertegenwoordigend orgaan niet telkens opnieuw hoeven te worden geregistreerd. Gelijk aan de regeling in de Kieswet die geldt voor aanduidingen van politieke groeperingen, regelt het zevende lid daarnaast dat als een logo is geregistreerd voor de Tweede Kamerverkiezing, deze registratie doorwerkt naar de provinciale staten-, waterschaps-, gemeenteraads-, eilandsraad- en kiescollegeverkiezingen. Evenzo regelt dit lid dat de registratie van een logo bij de provinciale statenverkiezing doorwerkt naar de gemeenteraadsverkiezing en dat de registratie van een logo bij de eilandsraadverkiezing doorwerkt naar de kiescollegeverkiezing. Op deze wijze wordt voorkomen dat logo's telkens opnieuw moeten worden geregistreerd.

Tegen de beslissing van het centraal stembureau omtrent de inschrijving van een logo in het register staat in het Europese deel van Nederland rechtstreeks beroep open bij de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State. In dit verband wordt mede verwezen naar de toelichting bij artikel 6. Daarnaast gelden op grond van het achtste lid dezelfde verkorte termijnen als voor beroepsprocedures omtrent de registratie van aanduidingen van politieke groeperingen.

Ook voor Bonaire, Sint Eustatius en Saba wordt via het achtste lid aangesloten bij de bijzondere procedures die op grond van de Kieswet gelden voor de registratie van aanduidingen van politieke groeperingen.

Het negende lid regelt dat bij ministeriële regeling nadere regels kunnen worden gesteld over de wijze waarop een logo wordt overgelegd. Die regels kunnen bijvoorbeeld betrekking hebben op de afmetingen van het logo.

Artikel 6. Wijziging Algemene wet bestuursrecht

Het eerste en derde lid regelen dat tegen een beslissing van het centraal stembureau omtrent de inschrijving van een logo in het register, in het Europese deel van Nederland rechtstreeks beroep open staat bij de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State. Voor de procedure in het Caribisch deel van Nederland wordt verwezen naar de toelichting bij artikel 5.

Met het tweede lid wordt geregeld dat een besluit van de Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties om een experiment te houden wordt uitgezonderd van de mogelijkheid om bezwaar en beroep in te dienen. Hetzelfde geldt voor het besluit tot aanwijzen van voorzieningen die bij het experiment worden gebruikt. Voor beide besluiten geldt dat zij relatief kort voor het experiment kunnen worden genomen. Het is dan onwenselijk als eventuele beroepsprocedures verwarring brengen over hoe de verkiezingen in een gemeente plaatsvinden. In dat geval zou ook de gemeente zich niet goed kunnen voorbereiden op het uitvoeren van die verkiezing.

Vanwege de ruime discretionaire bevoegdheid van de Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties om te beslissen tot een experiment of het aanwijzen van een voorziening hebben beroepsprocedures ook weinig toegevoegde waarde.

Artikel 7. Intrekking wijziging Algemene wet bestuursrecht

Dit artikel regelt dat op het moment dat deze wet vervalt, ook de bijzondere beroepsprocedures in de Algemene wet bestuursrecht worden geschrapt. Verwezen wordt naar de toelichting bij artikel 6.

Artikel 8. Eerste Kamerverkiezing

Verwezen wordt naar de toelichting bij artikel 2.

Artikel 9. Bonaire, Sint Eustatius en Saba

Dit artikel regelt dat de wet mede van toepassing is in de openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba. Verwezen wordt tevens naar de toelichting bij artikel 2.

Artikel 10. Evaluatie

Het eerste lid regelt dat na elke verkiezing waarbij is geëxperimenteerd een evaluatie van het experiment plaatsvindt. De nadere criteria, aan de hand waarvan deze evaluatie wordt gedaan, worden vastgesteld bij algemene maatregel van bestuur. Aan de hand van deze criteria kan worden bepaald in hoeverre de doelstellingen van het experiment zijn behaald.

Op grond van het tweede lid dient de Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties uiterlijk negen maanden voor het einde van de werkingsduur van de algemene maatregel van bestuur waarin de inhoud van het experiment wordt geregeld, een verslag over de gehouden experimenten aan de Tweede en Eerste Kamer te doen toekomen. Daarin zal de Minister op basis van de bevindingen tevens een standpunt innemen over het al dan niet in de Kieswet verankeren van de maatregelen waarop het experiment betrekking heeft.

Artikel 11. Inwerkingtreding

In dit artikel komt de tijdelijke aard van het wetsvoorstel tot uitdrukking. De wet treedt in werking met ingang van de dag na de datum van uitgifte van het Staatsblad waarin zij wordt geplaatst en vervalt tien jaar na inwerkingtreding. Voor een nadere toelichting wordt verwezen naar het algemeen deel van deze toelichting.

Voor wat betreft de inwerkingtreding wordt afgeweken van de vaste verandermomenten. Nu wordt beoogd om zo spoedig als mogelijk te gaan experimenteren, is het wenselijk dat hier zo snel mogelijk duidelijkheid over bestaat en de daarvoor benodigde voorbereidingen zo spoedig als mogelijk kunnen aanvangen. Het wetsvoorstel treedt daarom in afwijking van de vaste verandermomenten zo snel mogelijk in werking.

In het tweede lid is erin voorzien dat zodra deze experimentenwet vervalt, de bijzondere beroepsprocedures, die via het voorgestelde artikel 6 worden neergelegd in de Algemene wet bestuursrecht, worden geschrapt.

De Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties,